

WSPOMNIENIA

Zenon Lica
Uniwersytet Gdański
e-mail: zenonlica@op.pl

Pamięci Profesora dr. hab. Edwarda Brezy

(24 września 1932 – 12 października 2017)

Edward Breza, syn Marty (z domu Gruchała) i Józefa Brezów, językoznawca, onomasta, dialektolog, kaszubolog, historyk języka polskiego, metodyk nauczania języka polskiego i kaszubskiego, specjalista w zakresie kultury języka polskiego oraz znakomity dydaktyk, urodził się 24 września 1932 r. w Kaliszu, w powiecie kościerskim. Tam też rozpoczął swą edukację w szkole podstawowej, którą ukończył w Lipuszu w 1948 r., po czym kontynuował ją do 1951 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Kościerzynie. Maturę

zdał eksternistycznie w Poznaniu w roku 1953. Następnie podjął studia teologiczne w Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Krakowie, które ukończył w 1958 r. Dzięki nim uzyskał m.in. doskonałą znajomość łaciny i greki, tak przydatnej w warsztacie językoznawcy. W tym roku rozpoczął pracę w Szkole Podstawowej nr 1 w Kościerzynie. W roku 1961 uzyskał w Liceum Pedagogicznym w Gdyni Świadectwo Liceum Pedagogicznego. Jednocześnie studiował zaocznie filologię polską, którą ukończył w 1964 r.

W 1966 r. został starszym asystentem w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. Doktoryzował się w 1972 r. na Uniwersytecie Gdańskim, tam też uzyskał habilitację w roku 1978. Rok później pracował na stanowisku docenta, a od 1988 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Profesorem zwyczajnym został w 1993 r. Profesor związany był również z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Bydgoszczy, w której pracował od 1 października 1978 do 30 czerwca 1994 r. Najpierw na stanowisku docenta, potem profesora nadzwyczajnego oraz profesora zwyczajnego. Po przejściu na emeryturę nadal pracował w Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie, Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej, w Instytucie Filologiczno-Historycznym w Mławie oraz w Zespole Kolegiów Nauczycielskich w Koszalinie.

Profesor Edward Breza wykazywał pełną aktywność organizacyjną. Pełnił funkcję prodziekana do spraw dydaktycznych na Wydziale Humanistycznym UG (1978–1981), dyrektora Instytutu Filologii Polskiej (1981–1991) oraz kierownika Zakładu Historii Języka Polskiego, Dialektologii i Onomastyki (1988–2002). Ponadto był przewodniczącym I Wydziału Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (1980–1984), wieloletnim redaktorem „Zeszytów Naukowych Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prac Językoznawczych”, „Rocznika Gdańskiego” i „Pomorskich Monografii Toponomastycznych”, członkiem kolegium redakcyjnego „Rocznika Gdańskiego” (1978–1992), a także Komitetu Redakcyjnego „Onomasticów” w Krakowie (od roku 1986), Rady Naukowej Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie (1989–1998), Międzynarodowego Komitetu Onomastycznego w Lowanium – Belgia (ICOS), przewodniczącym Podkomisji Antroponimicznej Komitetu Językoznawstwa PAN oraz wieloletnim przewodniczącym Rady Języka Kaszubskiego.

Był również znakomitym dydaktykiem. Prowadził seminaria doktoranckie, magisterskie i licencjackie, wykłady i ćwiczenia z gramatyki opisowej języka polskiego, gramatyki historycznej języka polskiego, dialektologii i kultury języka polskiego. Wypromował 22 doktorów, przeszło 600 magistrów i 200 licencjatów. Był przewodniczącym Komisji Oświaty przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w latach 1975–1984. Opracował program nauczania gramatyki kaszubskiej, był wieloletnim

przewodniczącym komisji egzaminacyjnej przy Zarządzie Głównym Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, która przyznaje nauczycielom uprawnienia do nauczania języka kaszubskiego w różnych typach szkół. Profesor często brał czynny udział w konferencjach nauczycielskich w Gdańsku, Gdyni, Sopocie, Tczewie, Sztumie, Braniewie, Wejherowie i Pucku. Był wykładowcą na Uniwersytecie Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Gdańskim i przy Polskim Związku Gerontologicznym, a także przy swojej parafii pw. św. Bernarda w Sopocie. Współpracował z ośrodkami zagranicznymi, m.in. uniwersytetem w Lipsku, Uniwersytetem Humboldta w Berlinie, Berlińską Akademią Nauk, Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Magdeburgu, jak również Uniwersytetem Karola w Pradze, Komisjami Czeskiej i Słowackiej Akademii Nauk. Od roku 1993 wielokrotnie prowadził wykłady z zakresu historii języka polskiego oraz onomastyki na Uniwersytecie w Grodnie.

Jego zainteresowania badawcze obejmowały szerokie obszary wiedzy językoznawczej: onomastykę, kulturę języka, dialektologię, historię języka polskiego i kaszubskiego oraz dydaktykę języka polskiego. Wśród nich ważne miejsce zajmuje onomastyka. Jej poświęcił Profesor kilka książek. Są to Jego rozprawa doktorska *Toponimia powiatu kościerskiego* (1974), dysertacja habilitacyjna *Pochodzenie przydomków szlachty polskiej* (I wyd. 1978, 1986). Ważne miejsce w dorobku onomastycznym Profesora zajmują *Nazwiska Pomorzan. Pochodzenie i zmiany*. Ukazały się dotychczas trzy tomy, kolejno w roku 2000, 2002 i 2004. Książki wzbudziły wielkie uznanie wśród językoznawców, czego dowodem są m.in. recenzje w Polsce i za granicą. Formuła prac, będąca połączeniem gawędy z erudycyjnym wykładem, spotkała się z aprobatą czytelników i zachęciła Profesora do kontynuowania serii, stanowiącej nie tylko wiedzę o nazwiskach, ale także o kulturze, historii, kontaktach językowych i o ludziach Pomorza. W wydawnictwie Uniwersytetu Gdańskiego drukowany jest czwarty tom *Nazwisk Pomorzan*, w dwu tomach. Autor zadedykował go swojemu Nauczycielowi, Profesorowi Hubertowi Górnowiczowi. W 2015 r. ukazała się książka Profesora Edwarda Brezy zatytułowana *Słowo Pańskie trwa na wieki*, która poświęcona została pojęciom, terminom i określeniom związanym z szeroko pojętym kontekstem religijnym. Cechuje ją wysoki poziom merytoryczny i interdyscyplinarność. Mamy tu odniesienia do greki, łaciny, również języków nowożytnych. Autor czerpie z kultury ludowej, historii Kościoła katolickiego, jak również odwołuje się do kultury prawosławia. Bliskie są mu także odniesienia do Kaszub. Przydatna zwłaszcza dla nauczycieli religii, katechetów, ale i ludzi związanych z kulturą i literaturą. Rok wcześniej ukazała się książka zatytułowana *Zalety imionami ludzi*. Poświęcona została imionom, które etymologicznie pochodzą od cech przypisywanych ludziom, takich jak: dobroć, cześć, honor,

radość, piękno, sława, niewinność, czystość, wstydlivość, szczęście, wdzięczność, jak również gościnność, ład, porządek, łagodność, mądrość i wierność oraz inne. Autor opracował imiona, które występują współcześnie w Polsce, obok nich podał odpowiedniki w językach europejskich, oraz przytoczył poświadczenia historyczne. Dokonał analizy ich pochodzenia, opierając się na znanych i cenionych opracowaniach, jak też własnym doświadczeniu. Do tego podał znane postaci, które dane imię nosiły.

Profesor Edward Breza ma także spore zasługi w badaniu kaszubszczyzny. To On wespół z Profesorem Jerzym Trederem napisali *Gramatykę kaszubską* (1981) oraz *Zasady pisowni kaszubskiej* (1975, II wyd. 1984). Pod Jego redakcją w 2001 r. ukazał się w serii *Najnowsze Dzieje Języków Słowiańskich* tom – *Kaszubszczyzna*. W wydanej rok później pod redakcją Jerzego Tredera publikacji *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny* Profesor Breza zredagował również kilkadziesiąt artykułów hasłowych. Kaszubszczyźnie poświęcone są rozliczne artykuły Profesora, także i te, badające język pisarzy kaszubskich, np. *Neologizmy w twórczości pisarzy kaszubskich*¹ (1977), *Cechy pomorskie i kaszubskie w języku Józefa Wybickiego* (1988). Ponadto interesował Go status kaszubszczyzny, co znalazło odbicie w artykułach: *Kaszubszczyzna wśród języków słowiańskich, jej status językowy* (1994), *Badania językowe kaszubszczyzny* (1994), *Sytuacja językowa na Kaszubach* (1994), *Kształtowanie się kaszubskiego języka literackiego* (1997) czy *Status kaszubszczyzny* (2000).

Śledząc bogaty dorobek naukowy Profesora, zauważyć można, że Jego zainteresowania obejmują nie tylko zagadnienia związane z kaszubszczyzną, ale również z szeroko rozumianą polszczyzną regionalną i polszczyzną minionych wieków, zwłaszcza religijną, stąd np. prace *Polszczyzna Ojczyzny nasz i zdrowaś Maryjo* (1991), a także *Archaizmy językowe w tekstach religijnych* (1998) oraz *Skąd pochodzą formy efezianie, koryntianie, kolosanie i o tytułaturze niektórych ksiąg Nowego Testamentu* (1987). Liczne artykuły dotyczą wpływu języka niemieckiego i łaciny na język polski, wśród nich m.in.: *Sposoby germanizacji antropimów polskich na Pomorzu* (1981), *Niemcząca funkcja członu -man w nazwiskach polskich* (2001), *Sposoby latynizacji polskich nazw miejscowych* (1984). Wśród Jego prac znajdujemy także te, które poświęcił dydaktyce i kulturze języka polskiego: *Jeszcze o nauczaniu ortografii* (1970), *Zakres i metoda nauczania nazewnictwa w szkole* (1970), *Niektóre częstsze błędy językowe [uczniów i nauczycieli]* (1971), *Uwagi*

¹ Pełne opisy bibliograficzne dostępne są w: *Studia Linguistica in honorem Edvardi Breza*. Bydgoszcz 2008.

o nauczaniu słowotwórstwa (1971), Konsekwencje nietypowego połączenia samogłoska+samogłoska w języku polskim (1991).

Nie sposób w tym miejscu omówić bogatego, liczącego ponad 2500 publikacji, dorobku naukowego Profesora. Do tego dochodzą bowiem liczne prace popularnonaukowe, które ukazywały się w regionalnych wydawnictwach i czasopismach. Świadczy to o Jego niezwyklej aktywności.

Profesor Edward Breza otrzymał liczne odznaczenia państwowe, resortowe i regionalne, m.in.: Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, odznakę „Zasłużony Ziemi Gdańskiej”, Medal Księcia Mściwoja II, Medal Uniwersytetu Gdańskiego, Medal Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie.

Był szanowanym autorytetem w świecie nauki polskiej i światowej, zawsze życzliwym Nauczycielem, Doradcą i Kolegą. Takim wspaniałym Człowiekiem na zawsze zostanie w naszej pamięci.